HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דכתיב [1]ותשחת הארץ לפני האלהים ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנא' [א]השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים דבר ערוה שנא' [2]כי השחית כל בשר את דרכו עבודת כוכבים דכתיב [3]פן תשחיתון ועשיתם וגו' ואידך אורחייהו דקא מגלי שפיכות דמים דכתיב [4]שופך דם האדם וגו' ואידך קטלייהו הוא דקמגלי גזל דכתיב [5]כירק עשב נתתי לכם את כל וא"ר לוי כירק עשב ולא כירק גנה ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא אבר מן החי דכתיב [6]אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואידך ההוא [ג]למישרי שרצים הוא דאתא סירוס דכתיב [7]שרצו בארץ ורבו בה ואידך לברכה בעלמא כלאים דכתיב [8]מהעוף למינהו ואידך ההוא לצותא בעלמא אמר רב יוסף אמרי בי רב על שלש מצות בן נח נהרג: גש"ר סימן: על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם מתקיף לה רב ששת בשלמא שפיכות דמים דכתיב [4]שופך דם האדם וגו' אלא הנך מנא להו אי גמר משפיכות דמים אפילו כולהו נמי אי משום דאיתרבאי [9]מאיש איש עבודת כוכבים נמי איתרבי [10]מאיש איש אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ארבע מצות בן נח נהרג ועל עבודת כוכבים בן נח נהרג והתניא [ג]בעבודת כוכבים דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אזהרה אין מיתה לא אמר רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי [א]על שבע מצות בן נח נהרג גלי רחמנא בחדא והוא הדין לכולהו ועל הגזל בן נח נהרג והתניא [ד]על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן [ב]כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב משום דקבעי למיתני [ה]סיפא ישראל בכותי מותר תנא רישא אסור והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני דקתני רישא [ו][ג]על שפיכות דמים כותי בכותי וכותי בישראל [ד]חייב ישראל בכותי פטור התם היכי ליתני ליתני אסור ומותר והתניא [ז][ה]כותי [ח] ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין כיוצא בו בגזל מאי היא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם אימת אי בשעת גמר מלאכה התירא הוא [ו]אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא אלא אמר רב פפא לא נצרכה [ז]אלא לפחות משוה פרוטה אי הכי כותי בישראל אסור הא [ט]בר מחילה הוא נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה כותי בכותי כיוצא בהן כיון [י]דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא [ח]לכובש שכר שכיר כותי בכותי וכותי בישראל אסור ישראל בכותי מותר כיוצא ביפת תואר מאי היא [כ]כי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר חנינא [ט]בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה כיוצא בו דשפיכות דמים לא תניא אמר אביי אי משכחת דתניא רבי יונתן בן שאול היא דתניא [ל]רבי יונתן בן שאול אומר [י]רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל

נהרג

דכתיב ותשחת. ולא (ב) נענש אלא אם כן הזהיר:

לנערה

ותשחת הארץ. מדאיענוש עלייהו שמע מינה איפקוד עלייהו: **כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ.** גלוי עריות דכתיב (משלי ל) דרך גבר בעלמה ודור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה: **ואידך.** מאן דדריש ויצו [שם ב] אמר לך אזהרה מויצו הוזהר אדם הראשון וגבי דור המבול אורחייהו מגלי להודיעך על מה נענשו: **קטלייהו קא מגלי.** באיזו מיתה ימיתם ולעולם הוזהרו מויצו: **כירק עשב.** עשב קרי עשב האפר וכל הגדל מאיליו שאין בו טורח לחרוש ולזרוע: **למישרי בשר הוא דאתא.** כדאמר לקמן בפרקין (דף נט:) אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע לכם יהיה לאכלה ולחית הארץ(מ) העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ ולא חית הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכל(נ) וללמדך דאפי' אינך ממיתה אלא שנפל ממנה אבר מאיליו לא תאכלנו ובאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול ולאו למדרש מינה ולא כירק גנה אתא דלגופיה אצטריך לפי שירק עשב הותר לאדם הראשון תלה להו לבני נח בהמות וחיות כירק עשב: **בשר בנפשו דמו.** בעוד שהוא הבשר בנפשו דהיא דמו לא תאכלו הבשר: **למישרא שרצים הוא דאתא.** משום שהוזהרו באבר מן החי מאכול תאכל אתא האי קרא למשרא אבר מן החי בשרצים והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף נט:) אותו בשר שקרוי דמו בנפש והבשר קרוי בשר דהיינו דמו חלוק מבשרו אסרנא לכו באבר מן החי ולא בשרצים שאין דמו קרוי נפש אלא הרי הוא כבשרו דאילו בישראל לא מחייבי עליה כרת כדאמר בכריתות (דף כא.) דלית ביה אלא לאו דדם דשרצים כבשר: **לברכה בעלמא.** לא לפרות ולא לרבות צוום אלא ברכם בפריה ורביה: **מן העוף למינהו.** מדנצטוה להביא זכר ונקבה לתיבה מכל מין ולא שיזדווג לו מין אחר שמע מינה אסורין להרביע כלאים: **ואידך.** לאו משום איסור כלאים אלא לצוות בעלמא שכל אחד ואחד נוח לו לצוות מינו מלצוות מין אחר: **על שלש מצות בן נח נהרג.** ואף על פי שנצטוו בשבע אין נהרגין אלא על שלש כדפריש להו רב ששת דבשפיכות דמים כתיבא בהדיא דמו ישפך(ס) וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל איש איש(ע) ודרשי' להו(פ) לרבות את הכותים להיות במיתה כישראל: **בעבודת כוכבים נמי.** כתיב גבי מולך איש איש בקדושים תהיו: **על ד' מצות.** עבודת כוכבים הוסיף עמהם: **בעבודת כוכבים דברים שב"ד ישראל וכו'.** הכי קאמר באיסור עבודת כוכבים אותם דברים שב"ד ישראל ממיתין עליהם כגון כל עבודות שדרכן של עבודת כוכבים בכך וזבוח וקיטור אפי' שלא כדרכה כדלקמן בפירקין (דף ס:): **אזהרה שלהם.** כלומר כל אזהרה דתנא תנא גבי בני נח זו היא מיתה שלהם דלא דייק בהו תנא למיתני מיתה גבי חייבי מיתות ואזהרה בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: **גלי רחמנא בחדא.** בשפיכות דמים: **על הגזל.** כך הוא מצות בני נח גנב וגזל וכן יפת תואר דהוי נמי גזל שגוזלין את אשתו במלחמה: **וכן כיוצא בהן.** שאין ממש גזל אלא דומין להם ולקמן מפרש להו: **ישראל בכותי מותר.** דלא תעשוק את רעך כתיב (ויקרא יט) ולא כותי ומדרבנן [א] איכא למאן דאסר משום חילול השם בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיג.): **משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בכותי מותר.** ואי תנא גבי כותי בכותי חייב הוה תני ישראל בכותי פטור ומשמע פטור מן המיתה אבל עובר עליו בלאו ומשום הכי תנא ברישא לשון איסור דליתני גבי ישראל מותר דס"ל כמאן דאמר מותר ממש: **הא כל היכא דאיכא חיוב מיתה מתנא תנייה.** בלשון חיוב ומדנקט הכא לשון איסור ש"מ דווקא תננהו: **היכי ליתני.** לעולם הכא לאו דוקא איסור נקט אלא משום סיפא ודקשיא לך רישא מדלא נקט נמי לשון איסור ש"מ דוקא תני להו התם לא מצי למיתנא לשון איסור משום דבעי למימר ישראל בכותי מותר ולא מצי מתני ליה: ה"ג **הכותי(צ) וכן רועי בהמה דקה ישראל.** שסתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים: **לא מעלין ולא מורידין.** לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורידין אותם לבור להמיתם בידים [אבל האידנא דין זה אינו נוהג כי בטלו ד"נ]: **פועל בכרם.** ואוכל מן הענבים: **בשעת גמר מלאכה.** כגון שבצרו לבצור: **התירא הוא.** ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים כג) ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ובריית' קתני ישראל בכותי מותר הא ישראל בישראל אסור ותו בכותי היכי אסור ליה מי איכא מידי דישראל בישראל שרי ולכותי אסור: **אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא.** וגזל תנא ליה רישא: **צערא בשעתא מי לית ליה.** הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט) לא תגזול (שם ה) והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא אבל בכותי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בתר הכי: **כותי בכותי כיוצא בו.** בתמיהה. וגבי כותי בכותי מוציא פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה וקרי כיוצא בו בגזל ולא גזל ממש: **בכובש שכר שכיר.** דגזל לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו כדאמר בב"ק במרובה (דף עט:) מקרא דויגזול את החנית מיד המצרי [ש"ב כג]: **כיוצא בו בגנב.** נראה בעיני מדלא קבעי לה מאי היא לא משכחת ליה ולאו עליה קאי אלא אגזל ויפת תואר: **נהרג עליו.** משום גזל ואף על פי שאין זו בעולת בעל דאישות אלא דזנות בעלמא כחמורו ובהמתו. כותי בישראל שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי ובא עליה כותי נהרג. ישראל בכותי מותר כותי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל ולקחה בשביה מותר דהא אפי' אשתו גמורה מותרת לו. ישראל בישראל אסור דהיינו שפחה חרופה שחייבין עליה אשם: **כיוצא בו גבי שפיכות דמים לא תנא.** האי תנא דלעיל משום דאין לשפיכות דמים שאינו חייב גמור או מותר לגמרי כגון (א) נרדף שניתן להנצל עצמו בנפשו של רוצח דאילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: **ויכול.** הנרדף להציל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: **ולא הציל.** אלא הרגו:

נהרג

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה יד סמג עשין קכב:

פט ב מיי' שם הלכה ט:

צ ג מיי' שם הלכה ד:

צא ד מיי' פ"ב מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג:

צב ה מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הלכה א ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג טור שו"ע יו"ד סימן קנח סעיף א וטוש"ע חו"מ סימן תכה סעיף ה:

צג ו ז ח מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט:

צד ט מיי' שם הלכה ח:

צה י מיי' שם הל"ד:

◆

תורה אור השלם

1. וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: בראשית ו יא
2. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ: בראשית ו יב
3. פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה: דברים ד טז
4. שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: בראשית ט ו
5. כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל: בראשית ט ג
6. אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ: בראשית ט ד
7. וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ: בראשית ט ז
8. מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: בראשית ו כ
9. אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ו
וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: ויקרא כד טו
10. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן: ויקרא כ ב

מסורת הש"ס

א) ע"ז כג: חולין כג. תמורה כח: בכורות נז., ב) [לקמן נט.], ג) לעיל נו:, ד) [תוספתא דע"ז פ"ט], ה) [שבת ל. וש"נ], ו) [שם בתוספתא'], ז) ע"ז כו. ע"ש [ודף יג: ובתוספ' בב"מ פ"ב], ח) [בס"א: הגוים], ט) פסחים נ:, י) [לקמן נט.], כ) [לקמן נח:], ל) [לקמן עד.], מ) [בראשית א], נ) [שם], ס) [בראשית ט], ע) [ויקרא יח בגילוי עריות, שם כד בברכת השם], פ) [כאן ובע"ב], צ) בס"א: הגוים, וכן להלן,

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כיוצא וכו' כגון (נרדף) תז"מ ונ"ב ס"א רודף: (ב) תום' ד"ה דכתיב וכו' ולא ענש אלא:

◆

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ישראל בנכרי כו' ומדרבנן איכא כו'. נ"ב תמוה מאד ועמ"ש (בחו"מ) בסימן שמח (ס"ק ח. ובאה"ע סי' כ"ח סק"ה):

◆

מוסף רש"י

כי השחית כל בשר. בדור המבול כתיב, ודור המבול בערוה קלקלו, כדכתיב (בראשית ו) ויקחו להם נשים וגו', שהיו מזקקין לנשי רעיהן ולכל בהמה וחיה (חולין כג.). **ורועי בהמה דקה.** הן ישראל והן גזלנין הרי הן כעובדי כוכבים (ע"ז יג:). **לא מעלין אותן מן הבור.** אם נפלו לתוכו, אלא יניחם וימותו, **ולא מורידין.** אותן לבור להמית אותן בידים (שם) **דלאו בני מחילה נינהו.** בני נח אכזרים הם (לקמן נט.). **ויכול.** הנרדף או הרואהו, **להצילו באחד מאבריו ולא הציל.** אלא בנפשו (לקמן עד.).